

Ο θρακικός τάφος του Καζανλούκ

Από τα ελάχιστα δείγματα της επίδρασης της μυκηναϊκής τεχνοτροπίας στη ζωή και την κουλτούρα των αρχαίων Θρακών, λαού ινδοευρωπαϊκής καταγωγής που από το 12ο π.Χ. αιώνα εγκαταστάθηκαν σε μια ευρεία περιοχή, τμήμα της οποίας αποτελεί το σημερινό κράτος της Βουλγαρίας, ο θρακικός τάφος του Καζανλούκ, στην περιοχή της κεντρικής Βουλγαρίας, αποτελεί ένα θαυμάσιο πεδίο έρευνας της σχετικής άγνωστης ζωής των αρχαίων Θρακών, με τους οποίους οι ελληνικές πόλεις - κράτη είχαν συνάψει σχέσεις ωφέλιμες και για τους δύο λαούς.

Ο χώρος και ο χρόνος ήταν, και είναι, δύο παράμετροι που επηρεάζουν σημαντικά την ακρίβεια της ιστορικής καταγραφής. Η απόκλιση αυτής της ιστορικής καταγραφής από το χωροχρόνο ενός ιστορικού σημείου οδηγεί σε αντίστοιχη απώλεια γνώσης. Αυτή η απώλεια, ιδίως σε χρονικά πεδία που ξεφεύγουν από την εποπτεία της Ιστορίας ως οργανωμένης επιστήμης, καλύπτεται από την αρχαιολογική σκαπάνη—φορέα μαρτυριών, αποδείξεων και ενδείξεων των ιστορικών τεκταινομένων. Η συνδυαστική λογική δε είναι αυτή που θα ταξινομήσει τα ευρήματα - δεδομένα και θα εξαγάγει τα ανάλογα συμπεράσματα. Αυτή είναι και η περίπτωση του *θρακικού τάφου του Καζανλούκ*. Η ανακάλυψή του αποτελεί, έως και σήμερα, πηγή διαφωνίας ανάμεσα σε Έλληνες και Βούλγαρους αρχαιολόγους, για το πόσο δηλαδή η παρουσία της επίδρασης ελληνικής τεχνοτροπίας στον τάφο αποτελεί ιστορικό τμήμα ή απλώς συνέπεια της ελληνικής παρουσίας στο χώρο αυτό της Βαλκανικής χερσονήσου.

Οι Θράκες, ινδοευρωπαϊκής καταγωγής, ήταν λαός καθαρά πολεμικός. Η συμβολή του στην τέχνη ήταν μάλλον περιορισμένη. Πέρασαν στην Ιστορία ως λαός σκληροτράχηλος, με άριστες επιδόσεις κατά την άσκηση της πολεμικής τέχνης. Η οφθαλμοφανέστατη επίδραση της μυκηναϊκής τεχνοτροπίας στην αρχιτεκτονική του τάφου οφείλεται τα πιθανότατα στην παρουσία των Ελλήνων που από τον 8ο π.Χ. αιώνα έβαινε αυξητική από τα παράλια του Ευξείνου Πόντου προς τα ηπειρωτικά της χερσονήσου του Αίμου.

Η κοινή ινδοευρωπαϊκή ρίζα των Ελλήνων με τους Θράκες δεν μπορεί να στηρίξει ιστορικό επιχείρημα, μιας και οι γνώσεις μας για τις συνθήκες και τον τρόπο ζωής των δύο φυλών στους πρότερους, πριν από την μεγάλη ευρωπαϊκή τους εξόρμηση, τόπους, είναι ανύπαρκτες. Από την άλλη μεριά, οι διαφορές των αντίστοιχων πολιτισμών, σε όλα τα επίπεδα σύγκρισης τους, είναι τεράστιες και έτσι αδυνατίζει, μέχρι μηδενισμού, το επιχείρημα της από κοινού προϋπάρχουσας γνώσης πάνω στην κατασκευή παρόμοιων νεκρικών κτισμάτων. Και βέβαια πρέπει πάντα να υπενθυμίζεται ότι η Ιστορία ποτέ δεν αδίκησε τον Ιστορικό, ενώ ο Ιστορικός έχει αδικήσει πολλές φορές την Ιστορία.

Τάφος Ιατρού

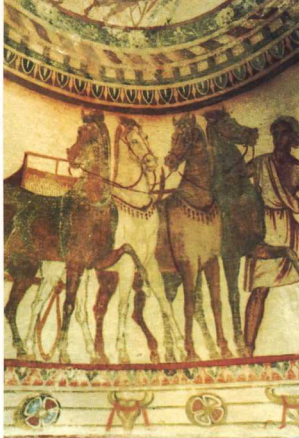
Γεωπόνος - Δημοσιογράφος

Σε ένα λόφο που υπερδεσπόζει της πόλης του Καζανλούκ, μιας μάλλον ικανοποιητικού μεγέθους πόλης 74.000 κατοίκων, κτισμένης μόλις 190 χιλιόμετρα ανατολικά της Σόφιας, βρισκόταν λίγα μέτρα κάτω από το έδαφος μία κατασκευή η οποία, μετά την ανακάλυψή της, έμελλε να γίνει εξαιρετικά σημαντική πηγή πληροφοριών στο άγνωστο πεδίο της ζωής

των αρχαίων Θρακών.

Ανακαλύφθηκε τυχαία στις 19 Απριλίου 1944, κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, από ομάδα στρατιωτών που εκτελούσαν διαταγές ρουτίνας σκάβοντας ορύγματα πάνω στο λόφο. Το τέλος του πολέμου έφερε και την έναρξη των ανασκαφών, που ολοκληρώθηκαν το 1946. Τότε χτίστηκε και το πρώτο προστα-

τευτικό οίκημα που περιέβαλε τον τάφο, προστατευόμενος τον από τους κλιματικούς παράγοντες. Οι ανακατατάξεις του Παγκόσμιου Πολέμου είχε φέρει στην Ευρώπη δεν άφησαν και πολλά περιθώρια για εξέλιξη σε εασιθήτους τομείς όπως αυτός της αρχαιολογίας. Γι' αυτό έπρεπε να περιμένουμε τις αρχές της δεκαετίας του '60, οπότε ο επι-

1. Τα άλογα του ευγενούς –λεπτομέρεια από την παράσταση της νεκρικής γιορτής στο θόλο του νεκρικού δωματίου.

2. Υπηρετές και άλογα –λεπτομέρεια από την παράσταση της γιορτής.

στημονικός κόσμος άρχισε να ασχολείται και πάλι με τον νεοεξερευνηθέντα τάφο. Το 1960 κτίζεται ένα δεύτερο προστατευτικό κτήριο γύρω από τον τάφο και ένα χρόνο αργότερα, το 1961, το σύστημα ελέγχου και προστασίας ολοκληρώνεται με την εγκατάσταση μετεωρολογικών οργάνων ελέγχου και συστήματος κλιματισμού για τη ρύθμιση και τη διατήρηση των εσωτερικών συνθηκών σε επιθυμητά επίπεδα, μέσα στο χώρο του τάφου. Το 1966 η UNESCO, κατά τη διάρκεια μιας Συνδιάσκεψης της στη Σόφια, εκτιμώντας την άριστη κατάσταση των τοιχογραφιών που βρέθηκαν στους τοίχους του τάφου, τον εντάσσει στην *Παγκόσμια Λίστα Μνημείων με Ιστορική Σημασία* (World Heritage List).

Οι ενέργειες που αφορούν την προστασία του ευρήματος θα ολοκληρωθούν το 1974 με την ανέγερση ενός ακριβούς αντιγράφου του τάφου, μόλις 100 μέτρα από τον πρωτότυπο, για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών. Ο πρωτότυπος τάφος αποκλείστηκε από το κοινό και η είσοδος πια σ' αυτόν επιτρέπεται μόνο κατόπιν άδειας της Κεντρικής Επιτροπής Συντήρησης Εθνικών Μνημείων που εδρεύει στη Σόφια.

Το εύρημα ανήκει στην κατηγορία των «θολωτών τάφων», μια κατηγορία τάφων δημιουργημάτων του Ελλαδικού χώρου που χρονικά τοποθετείται στα τέλη του Μικη-

ναϊκού Πολιτισμού (15ος - 13ος π.Χ. αιώνας). Με τη μεγάλη εξάπλωση των Ελλήνων κατά τον 8ο και 7ο π.Χ. αιώνα, ο Ευείνιος Πόντος κατακλύστηκε από ελληνικές αποικίες και τα στοιχεία των πόλεων της Ελλάδας αναμινύονται με τα κοινωνικά και αισθητικά στοιχεία των Θρακών. Έτσι λοιπόν η ευκαιρία και οι δυνατότητες που προσέφερε ο τάφος στους αρχαιολόγους ήταν σημαντικές, μιας και ο τύπος του τάφου αποτελούσε πια απόδειξη στις πολλές προϋπάρχουσες, από ιστορικά συγγράμματα, ενδείξεις για την «πολιτιστική εισβολή» των Ελλήνων στο χώρο αυτό της Βαλκανικής Χερσονήσου. Πολύτιμες πληροφορίες πάρθηκαν επίσης για την άγνωστη σχετικά ζωή των αρχαίων Θρακών από τις, σε άριστη κατάσταση, ευρεθείσες τοιχογραφίες του τάφου.

Ο τάφος αποτελείται από 3 επιμέρους χώρους: τον *προθάλαμο*, το *διάδρομο* (δρόμος) και το *νεκρικό δωμάτιο*. Οι αμφικλινείς τοίχοι του διαδρόμου καλύπτονται, στο πάνω μέρος, καθ' όλο το μήκος τους, από σκηνές με έφιππους Θράκες, σε γυμνάσια ή πόλεμους, που φαίνεται να συνδέονται με τη ζωή του ενταφιασμένου ευγενούς. Στη θολωτή στέγη (cupola) του νεκρικού δωματίου βρέθηκε το κύριο μέρος των τοιχογραφιών του τάφου. Έχουν θέμα τη νεκρική γιορτή που ακολουθεί το θάνατο του ευγενούς. Η ανάκλιση

τοιχογραφιών με αυτή τη θεματογραφία έδειξε με σαφήνεια την ύπαρξη του εθίμου της νεκρικής γιορτής και στην περιοχή της αρχαίας Θράκης, ενός εθίμου που πρωτοεμφανίστηκε στον κυρίως Ελλαδικό χώρο και μέσω των αποικιών έφθασε σε κάθε άκρη της λεκάνης της Μεσογείου, από την Ποσειδωνία της Ν. Ιταλίας έως την Απολλωνία του Ευείνιου Πόντου, και με μικρές παραλλαγές απαντάται και σήμερα σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας (Κρήτη). Η παρουσία της φιγούρας του ευγενούς στις τοιχογραφίες είναι καθαρά μεταφορική, όπως πιθανότατα και η φιγούρα της συζύγου του. Αυτό συμπεριαιρείται απενός μεν από μαρτυρίες του Ηρόδοτου, σύμφωνα με τον οποίο οι Θράκες είχαν δικαίωμα να παντρεύονται έως 30 γυναικες, αλλά πριν από το θάνατό τους διάλεγαν την εκλεκτή τους η οποία, μετά το θάνατο του συζύγου της, εφονεύετο και ενταφιαζόταν μαζί του, αφετέρω δε από τα δύο έζυλα νεκρικά κρεβάτια που βρέθηκαν μέσα στο νεκρικό δωμάτιο όταν ανακαλύφθηκε ο τάφος. Οι υπηρετές που απεικονίζονται ήταν οι προσωπικοί υπηρέτες του ζεύγους, όπως επίσης και τα άλογα, που, εάν συμπεράνει κανείς από τον τρόπο με τον οποίο έχουν απεικονιστεί από τον καλλιτέχνη, ήταν περιήρημα ράτσας και μάλλον τα αγαπημένα του ευγενούς. Η κορυφή της θο-

3. Υπνρέτες - μουσικοί κατά τη διάρκεια της γιορτής.

4. Ο άρχων - ευγενής, από την απεικόνιση της γιορτής.

λωτής στέγης του δωματίου καλύπτεται από αγώνες αρμάτων που γινόντουσαν προς τιμή του νεκρού.

Η επίδραση της ελλαδικής τέχνης στις τοιχογραφίες του τάφου και στην αρχιτεκτονική είναι εμφανής. Πρόκειται για τάφο ομοίο με

τους αντίστοιχους θολωτούς της Υστεροελλαδικής Περιόδου. Υπάρχουν όμως αποκλίσεις από τον ελλαδικό τρόπο. Όπως προαναφέραμε, ο τάφος του Καζανλούκ ανήκει στην κατηγορία των θολωτών. Κλασικά δείγματα αυτού του τύπου τάφων είναι οι θο-

λωτοί τάφοι στην Ακρόπολη των Μυκηνών, όπως ο θησαυρός του Ατρέως και ο τάφος του Αιγίσθου. Στο επίπεδο της κατασκευής έχουμε την πρώτη διαφορά. Ενώ όλοι οι θολωτοί τάφοι που απαντώνται στον Ελλαδικό χώρο αποτελούνται από ένα μεγάλο εξωτερικό διάδρομο –τον δρόμο– που οδηγεί στο θολωτό νεκρικό δωμάτιο, ο θρακικός τάφος αποτελείται από τρεις χώρους. Ο δρόμος εδώ είναι κλειστός και βρίσκεται πίσω από την πόρτα του τάφου, ενώ ο προθάλαμος (με κατασκευή παρόμοια με αυτή του δρόμου στους ελληνικούς τάφους) είναι ανοικτός. Η ύπαρξη των τοιχογραφιών στους τοίχους του δρόμου και στο θόλο του νεκρικού δωματίου είναι ακόμη ένα διαφοροποιό στοιχείο. Στους ελληνικούς τάφους δεν απαντώνται τοιχογραφίες. Η σύγκριση γίνεται με τοιχογραφίες που βρέθηκαν σε ανάκτορα ή σπίτια στις Μυκήνες, στην Τίρυνθα και αλλού. Η χρήση πέτρας ως οικοδομικού υλικού, για την κατασκευή μόνο του προθαλάμου, και η χρήση τούβλων για την κατασκευή του δρόμου και του νεκρικού θαλάμου, προβληματίζει. Η χρήση του τούβλου θεωρείται χαρακτηριστικό της τεχνικής της φυλής των Θρακών που ζούσαν στην περιοχή. Παρ' όλα αυτά, μόνο εικασίες μπορούμε να κάνουμε πάνω στο συγκεκριμένο θέμα. Η έλλειψη πέτρας στην περιοχή, η οποία

5. Συνολική άποψη της αναπαράστασης της γιορτής στο θόλο του νεκρικού δωματίου.

6. Η είσοδος του αντίγραφου του τάφου.

7. Το προστατευτικό κτήριο του πρωτότυπου τάφου και το οθωμανικό κτίσμα.

αποτελείται βασικά από πεδινές εκτάσεις, θα μπορούσε να ήταν ένα στοιχείο για τη χρησιμοποίηση του τούβλου. Η χρήση πέτρας όμως στον προθάλαμο αδυνατεί τον ανωτέρω συλλογισμό. Δεν έχουμε επίσης κανένα στοιχείο που να δικαιολογεί την άποψη για το κτίσιμο του προθαλάμου σε διαφορετική χρονική περίοδο από αυτή των άλλων δύο χώρων. Πάντως την περίοδο κατασκευής του τάφου η χρήση του τούβλου ήταν ήδη διαδεδομένη στη μεσογειακή λεκάνη. Άλλες διαφοροποιήσεις συναντάμε στη χρήση διαφόρων χρωστικών ουσιών,

όπως κόκκινου της Πομπηίας και ώχρας, προς επικάλυψη των τοίχων του δρόμου και του νεκρικού θαλάμου, μια πρακτική που δεν απαντάται στους ελληνικούς τάφους. Σ' αυτούς συναντάμε τη χρήση πηλού με τον οποίο εκλύπταν εσωτερικά το νεκρικό θάλαμο στο θρακικό τάφο. Η «κυκλώπεια» κατασκευή δεν υφίσταται και έτσι το μέγεθος του τάφου υπολείπεται κατά πολύ σε διαστάσεις των αντιστοιχών ελληνικών. Η παραπέρα σύγκριση μας δίνει ακόμη μια ομοιότητα, μιας και η οπή που

συναντάμε στην κορυφή του θόλου του νεκρικού θαλάμου πολλών τάφων στον Ελλαδικό χώρο απαντάται και στην περίπτωση του θρακικού τάφου. Οι διαφοροποιήσεις λοιπόν από την ελληνική πρακτική είναι σαφείς και μπορούν έτσι να δώσουν μια ικανοποιητική εικόνα της ανεξάρτητης δημιουργίας των αρχαίων θρακών.

Κάποιοι προβληματισμοί υπήρξαν αρχικά στο θέμα του προσδιορισμού της χρονολογίας κατασκευής του τάφου. Τελικά οι περισσότερες γνώμες των ειδικών συγκλίνουν στο δεύτερο ήμισυ του 3ου π.Χ. αιώνα.

Ακριβώς δίπλα στον πρωτότυπο τάφο υπάρχει σήμερα ένα άλλο θολωτό κτίσμα, επίσης κατασκευασμένο από τούβλα, το οποίο όμως δεν έχει καμιά απολύτως σχέση με τους Θράκες. Πρόκειται για νεκρικό κτίσμα οθωμανικής προέλευσης, κτισμένο γύρω στα μέσα του 14ου μ.Χ. αιώνα, κάτω από το οποίο θάβονταν οι νεκροί. Η οπή η οποία, κατά μια παράδοση με το θρακικό τάφο ομοιότητα, υπάρχει στο κέντρο της θολωτής στέγης λειτουργεί σε ως οπή επικοινωνίας της ψυχής του νεκρού με το Μυδάμπε. Το κτίσμα θρικόταν στις παρυφές του μικρού λοφίσκου που εκάλυπτε το θρακικό τάφο. Όταν ο τάφος αποκαλύφθηκε και το δεύτερο προστατευτικό κτήριο χτίστηκε γύρω από αυτόν, τα δύο μνημεία άγγιξαν πρακτικά το ένα με το άλλο.

Γύρω από τον τάφο, σε αρκετά μεγάλη έκταση, έχει φτιαχτεί μεγάλο πάρκο που είναι και ο βασικός τόπος αναψυχής και διασκέδασης των κατοίκων της πόλης όταν αυτοί επιθυμούν μια δόλτα σε ένα ειρηνικό εξοχικό τοπίο.

8. Λεπτομέρεια από τις αρματοβόριες στην εικόνα του θόλου του νεκρικού θωματίου.

The Kazanlouk Thracian Grave

T. Iatrou

The Kazanlouk Thracian grave in central Bulgaria offers a most significant research topic on the relatively unknown everyday life of the ancient Thracians with whom the Greek cities-states had developed mutual relationships, beneficial to both nations. The Kazanlouk grave represents one of the few examples of the impact of Mycenaean art on the life and culture of the ancient Thracians: they were people of Indo-European origin who in the twelfth century BC settled in a wide region of the Balkans, part of which is the present Bulgarian state.